

І. Жилінкова, член-кореспондент
АПРН України

Дія норм сімейного законодавства у часі

Момент набрання чинності Сімейним кодексом України (далі — СК України) вже віддалився від нас у часі. У зв'язку з цим виникає можливість зробити перші висновки щодо реалій існування й ефективності його норм. Серед низки проблем, які виникли в практиці застосування СК, принципово важливою можна визнати проблему визначення дії норм сімейного законодавства у часі. На жаль, ця проблема має не частковий, а системний характер. На думку Ж. -Л. Бержеля, проблема застосування закону в часі понад уся її невизначеність є питанням класичним. Вона визначається через вирішення засобами позитивного права двох питань: тривалості застосування закону (А) і відсутності зворотної сили (Б)¹.

Як відомо, кодифіковані нормативні акти закріплюють спеціальні правила щодо їх дії у часі. Це викликано в першу чергу суто практичними потребами. При застосуванні положень нормативного акта необхідно чітко знати, на які саме відносини він поширює свою дію і, навпаки, які відносини його нормами не охоплюються. Саме такого підходу можна було б очікувати від СК, норми якого регулюють тривалі за часом і складні за структурою відносини. Однак цього не сталося. Прикінцеві положення СК взагалі не містять правил щодо дії сімейно-правових норм у часі. Не обтяжена ними і загальна частина СК. Це спричиняє різнобій у правозастосуванні та численні питання практичних працівників щодо поширення на відповідні сімейні відносини норм старого або нового закону: Кодексу про шлюб та сім'ю (далі — КпШС) 1969 р. або СК 2002 р. Заповнити прогалину, що виникла, вимушений був Верховний Суд України, який надав свої роз'яснення щодо дії окремих норм СК у часі².

В теоретичному плані таке складне й принципово важливе питання також залишається відкритим. Для його вирішення треба звернутися до загальних темпоральних правил, розроблених і закріплених у Рішенні Конституційного Суду України, а також у Цивільному кодексі України (далі — ЦК). З урахуванням загальних правил Конституційний Суд України визначив, що нормативно-правові акти можуть діяти у часі:

¹ Див.: *Бержель Ж. -Л.* Общая теория права / Под общ. ред. В. И. Даниленко: Пер. с фр. – М., 2000. – С. 213.

² Див.: Постанова №3 Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15. 05. 2006 р.

- 1) негайно (безпосередня дія);
- 2) шляхом перехідного періоду (ультраактивна форма);
- 3) шляхом зворотної дії (ретроактивна форма).

Розглянемо дію зазначених темпоральних правил у площині основного сімейного закону.

1. Принцип негайної (безпосередньої) дії закону у часі вважається основним. Він визначає загальний вектор дії нормативних актів і встановлює основне правило: закон діє наперед. У літературі принцип негайної дії зазвичай розглядається як такий спосіб дії закону в часі, коли він застосовується до:

а) відносин, що виникають після набрання чинності новим законом;

б) якщо відносини виникли до набрання чинності новим законом, то до тих прав і обов'язків, що виникли після набрання ним чинності;

в) відносин, що виникли до набрання чинності новим законом, однак з дати набрання ним чинності.

а) Перш за все необхідно розглянути питання щодо негайної дії закону стосовно відносин, котрі виникли після набрання ним чинності. Конституційний Суд України визначив, що за загальною визначеною принципом права дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце (п. 2)¹. Таким чином, усі факти, що виникли після набрання чинності новим актом, підпадають під його дію². Такий перехід однієї форми регулювання суспільних відносин до іншої Конституційний Суд визначив як принцип негайної (безпосередньої) дії закону.

Треба відзначити, що в теорії права існує інше розуміння принципу негайної дії у часі регулятивних матеріальних норм. Д. Бахрах вважає, що цей принцип застосовується, по-перше, у випадках, прямо передбачених законом, та, по-друге, до відносин, що виникли до набрання чинності новим законом, але з моменту набрання ним чинності. Що ж до відносин, які виникли після набрання чинності новим законом і які

¹ Див.: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) від 9 лютого 1999 року. Справа N 1-7/99, N 1-рп/99.

² Див.: Загальна теорія держави і права / За ред. проф. М. В. Цвіка, доц. В. Д. Ткаченка, проф. О. В. Петришина. – Х., 2002. – С. 311.

відповідно не існували на момент набрання ним чинності, то до них, за думкою Д. Бахраха, застосовується принцип перспективної дії норм¹. Однак більш поширеною можна визначити думку, відображену в Рішенні Конституційного Суду України, згідно з якою застосування нового закону до усіх фактів, що виникли після набрання ним чинності, є проявом принципу саме негайної дії норм закону в часі².

Розбіжність ключових термінів, що застосовуються в праві, не сприяє успішному розвитку теорії і практики. В даному випадку залишається приділити основну увагу саме сутності розглядуваних відносин. Яку б назву не мав принцип, котрий застосовується, йдеться про те, що на відносини, які виникли після набрання чинності тим чи іншим нормативним актом, саме його норми і поширюються. Цей основний принцип дії нормативного акта проявляється в ч. 1 ст. 5 ЦК та п. 4 Прикінцевих та перехідних положеннях ЦК. В них, зокрема, передбачено, що ЦК застосовується до цивільних відносин, котрі виникли після набрання ним чинності. Для вирішення питання щодо назви зазначеного принципу (негайної або перспективної дії) із суто практичних міркувань та з метою усунення термінологічних розбіжностей можна погодитися з позицією Конституційного Суду України щодо визначення цього принципу як принципу негайної дії закону в часі.

Без сумніву, цей принцип є також основним при застосуванні норм сімейного законодавства. Він відтворений в п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду від 15 травня 2006 р., в якому, зокрема, сказано, що за загальним правилом дії законів та інших нормативно-правових актів у часі норми СК застосовуються до сімейних відносин, які виникли після набрання ним чинності, тобто не раніше 1 січня 2004 р. Таким чином, якщо будь-який юридичний факт (реєстрація шлюбу, народження, усиновлення дитини тощо) відбувся після набрання чинності СК (тобто після 1 січня 2004 р.), то сімейні відносини, що виникли, підпадають під дію його норм.

В постанові Пленуму Верховного Суду України йдеться і про конкретні сімейні відносини, які відчують на себе вплив часового чинника. Так, в п. 3 постанови Пленум визначив, що оскільки підстави для визнання батьківства за рішенням суду, зазначені у ст. 128 СК, істотно відрізняються від підстав його встановлення, передбачених у ст. 53

¹ Див.: Бахрах Д. Н. Действие норм права во времени: Теория, законодательство, судебная практика. – М., 2004. – С. 172.

² Алексеев С. С. Общая теория права: В 2 т. – М., 1982. – Т. II. – С. 241; Тилле А. А. Время, пространство, закон. Действие советского закона во времени и пространстве. – М., 1965. – С. 95.

КпШС, суди, вирішуючи питання про те, якою нормою слід керуватися при розгляді справ цієї категорії, повинні виходити з дати народження дитини. При розгляді справ про встановлення батьківства щодо дитини, яка народилася до 1 січня 2004 р., треба застосовувати відповідні норми КпШС. Справи про визнання батьківства щодо дитини, яка народилася не раніше 1 січня 2004 р., суд має вирішувати відповідно до норм СК, зокрема ч. 2 ст. 128 СК, на підставі будь-яких доказів, що засвідчують походження дитини від певної особи й зібрані з додержанням норм цивільного процесуального законодавства.

б) Перейдемо до розгляду другого прояву принципу негайної дії закону в часі. Правило, згідно з яким той чи інший закон застосовується до відносин, що виникли після набрання ним чинності, при його застосуванні не викликає проблем. Більш складні ситуації виникають у процесі регулювання тривалих відносин, під час існування яких законодавство зазнає змін. Це і є та ситуація, коли правовідносини «перетинаються»¹ новим законом або «розтинаються» на дві частини, перша з яких формально опиняється в сфері дії старого закону, а друга — нового. Для того щоб визначитися стосовно закону, який потрібно застосувати в такому випадку, існують спеціальні правила.

Так, новий закон може поширювати свою дію стосовно таких відносин не в повному обсязі, а лише частково. Таке правило закріплено в ч. 3 ст. 5 ЦК. В ній, зокрема, сказано, що якщо цивільні відносини виникли раніше і регулювалися актом цивільного законодавства, який втратив чинність, новий акт цивільного законодавства застосовується *до прав та обов'язків*, що виникли з моменту набрання ним чинності. Це правило дублюється в п. 4 Прикінцевих та перехідних положень ЦК.

Як уже відзначалося, в СК аналогічного правила немає. Тому виникає питання щодо можливості його застосування у сфері сімейних відносин. Це питання є вкрай актуальним саме у зв'язку з тривалістю багатьох сімейних відносин, їх протяжністю в часі. В цій сфері нерідко є ситуація коли правовідношення виникло до набрання чинності СК, у той час, як окремих прав й обов'язків учасники сімейних відносин набувають вже під час його дії.

Наприклад, подружжя набуло право власності на житловий будинок у 2000 р., а поділ спільного майна здійснює у 2006 р. Очевидно, що подружнє правовідношення виникає під час дії КпШС 1969 р. У свою чергу права й обов'язки, яких сторони набувають у зв'язку з поділом спільного майна, виникають уже після того, як набув чинності СК. Поділ

¹ Див.: Тилле А. А. Вказ. праця. – С. 89.

правовідношення на дві частини з погляду законодавства, що діяло в процесі його існування та «розгортання» у часі, спричиняє відповідні наслідки. Одна частина правовідношення «опиняється» у сфері впливу старого закону (КпШС 1969 р.), а друга — нового (СК 2002 р.). У зв'язку з цим порядок набуття спільного майна та його правовий режим визначаються старим законом, а поділ майна подружжя має здійснюватися за правилами, передбаченими новим законом. За таких обставин розмір часток подружжя у майні, що є об'єктом права спільної сумісної власності, способи та порядок його поділу визначатимуться за правилами СК (ст. ст. 70, 71). Аналогічно має вирішуватися питання стосовно регулювання відносин, що виникають з факту усиновлення дитини. Якщо цей факт відбувся за часів дії КпШС, то відносини сторін мають визначатися саме цим нормативним актом. Якщо ж унаслідок розвитку взаємостосунків усиновлювача й усиновленої дитини виникають підстави для скасування усиновлення і ця обставина має місце після набуття чинності СК, то до відповідних прав та обов'язків сторін застосовуються положення нового закону (ст. 239 СК).

Ситуацій, коли сімейні правовідносини мають тривалу дію і можуть «перетинати» часові етапи чинності законодавчих актів, існує чимало. Вирішуючи це питання, Пленум Верховного Суду України відзначив, що до сімейних відносин, які вже існували на дату набрання чинності СК, його норми застосовуються в частині лише тих прав і обов'язків, що виникли після набрання ним чинності. Ці права й обов'язки визначаються на підставах, передбачених СК¹. Такий висновок є цілком правильним, однак його встановлення в постанові Пленуму Верховного Суду України не є достатнім. Тому правило щодо поширення на відповідні відносини норм того чи іншого нормативного акта мають бути визначені в законі.

в) Останнім різновидом принципу негайної (безпосередньої) дії закону в часі є *застосування норм до відносин, що виникли до набрання чинності новим законом, однак з дати набрання ним чинності*. Це те, що, на думку Д. Бахраха, і є випадком саме негайної дії, бо норма закону поширюється не на майбутні відносини (перспективна дія закону), а на ті, що вже існують. При цьому новий закон застосовується не до *нових* прав і обов'язків, як це мало місце в попередньому випадку, а до тих, які вже існують, негайно починаючи їх регулювання за новими правилами.

¹ Див.: Постанова № 3 Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15. 05. 2006 р. (п. 1).

Прикладом такої дії сімейного закону може бути ст. 182 СК. Ця норма закону зазнала змін. В первісному варіанті ст. 182 СК передбачалося, що мінімальний розмір аліментів на одну дитину за жодних обставин не може бути меншим за неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Однак Законом N 2901-IV від 22 вересня 2005 р. «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо збільшення розміру аліментів на дітей» було встановлено нове правило. Згідно з новою редакцією ст. 182 СК мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Виникає питання щодо долі правовідносин, які виникли за часів дії старої норми СК і існують після набрання чинності новим Законом. Наприклад, за рішенням суду дитині у березні 2005 р. були призначені аліменти з одного із батьків. Розмір цих аліментів є більшим за неоподатковуваний мінімум доходів громадян, однак меншим ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Після набрання чинності новим законом щодо зміни мінімального розміру аліментів правовідношення, що вже існує, також має бути змінене, бо новий Закон застосовується негайно. Стан дітей, які одержують аліменти у розмірі не меншим за неоподатковуваний мінімум доходів громадян має бути «підтягнутий» до стану дітей, які одержують аліменти не менш ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, бо цей розмір аліментів є більш високим. У цьому випадку існуюче правовідношення не змінилося, а його учасники не набули нових прав і обов'язків. Зазнав змін лише закон, який регулює аліментні відносини батьків і дітей. З дати набрання чинності новим законом він діє негайно.

Можна відзначити, що в літературі така дія закону в часі не має однозначного визначення. Так, С. Алексєєв вважає, що це прояв ревізійної зворотної дії закону, бо новий нормативний акт впливає на факти, які відбулися і повністю «спрацювали» до набрання чинності новим законом¹. Однак А. Тілле свого часу висловив думку, яка видається більш переконливою. Він звернув увагу на необхідність розмежування випадків негайної та зворотної дії закону в часі. Головним, на його думку, є не те, що новий нормативний акт діє відносно фактів і подій, що виникли до набрання ним чинності, а те, що його дія поширюється лише наперед, на ту часину відносин, яка опинилася в «часовому поясі» нового закону. А. Тілле підкреслює, що під зворотною дією треба розуміти такий вплив на відношення, при якому «новий закон передбачається існуючим на момент виникнення правовідношення». За таких обставин «наслідки, що

¹ Див.: Алексєєв С. С. Вказ. праця. – С. 245.

були законно здійснені при старому законі, визнаються неправильними і підлягають зміні відповідно до норм нового закону»¹.

Саме в такому розумінні можна розглядати негайну дію сімейного закону в часі. Змінена ст. 182 СК поширюється на всі аліментні відносини, що розпочалися й продовжують існувати після набрання чинності нового Закону, однак виключно — з часу набрання ним чинності, тобто наперед. Нова норма не змінює тієї частини аліментного правовідношення, яка існувала до набрання чинності новим законом. У зв'язку з цим дії відносно сплати аліментів, що були здійснені при старому законі, не переглядаються, вони визнаються правильними, перерахунок аліментних платежів неможливий. В цьому випадку має місце не зворотна, а саме негайна дія сімейного закону в часі.

На жаль, такий теоретичний висновок не завжди знаходить логічне практичне підтвердження. Якщо, наприклад, один з батьків одержував аліменти на малолітню дитину в розмірі менш ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку (що відповідало старому закону), то набрання чинності новим законом не спричинило автоматичного підвищення розміру аліментів. Зацікавлена особа вимушена знову звертатися до суду з вимогою про встановлення в судовому рішенні нового мінімуму розміру аліментів. При цьому суди не зобов'язані самостійно переглядати свої рішення, не може змінити розмір аліментів і виконавча служба, бо вона діє на підставі рішення суду. В зв'язку з цим принцип негайної дії нового закону фактично не реалізується. Очевидно, що для всебічного забезпеченні прав та інтересів дітей принцип негайної дії сімейного закону має бути проведений більш послідовно.

2. Як вже відзначалося, крім негайної дії закон може діяти шляхом *перехідного періоду (ультраактивна форма)*. Це означає, що новий закон набрав чинності, однак старий закон «втручається» в нову часову сферу і продовжує регулювати відносини, що виникли під час його дії і існують під час дії нового закону. Така форма застосовується у випадках, коли немає необхідності змінювати правила, що існували під час дії старого закону. Однак старі норми впливають лише на ті факти і відносини, що виникли раніше, для нових відносин норми старого закону не діють.

Ультраактивність старого закону не є поширеною формою дії закону в часі. У зв'язку з цим випадки застосування старого закону до відносин, що існують після набрання чинності новим законом, мають бути визначені в спеціальних нормах. Це питання є вкрай важливим, бо сьогодні висновок про існування перехідного періоду (ультраактивна форма) в

¹ Тилле А. А. Вказ. праця. – С. 96.

певних випадках доводиться робити на підставі логічного тлумачення норм сімейного закону.

Найбільш проблемним у цьому плані є питання щодо визначення моменту розірвання шлюбу. За СК днем розірвання шлюбу вважається день набрання чинності рішенням суду (ч. 2 ст. 114 СК). Згідно із законодавством, що діяло раніше, шлюб припинявся у день, коли подружжя (один з них) на підставі рішення суду реєстрували розірвання шлюбу в органах ЗАГС (ст. 44 КпШС). Таким чином, рішення суду щодо розірвання шлюбу не мало вирішального значення. Вважалося, що і після набрання ним чинності сторони можуть змінити свою думку та прийняти рішення про збереження сім'ї. Час «на роздуми» подружжя не обмежувався, сторони мали право звернутися до органів ЗАГС незалежно від того, скільки часу сплигло після винесення судом рішення про розірвання шлюбу.

Після набрання чинності СК на практиці вкрай гостро постало питання щодо юридичної долі шлюбів, які за рішенням суду були розірвані до 1 січня 2004 р., якщо факт розірвання шлюбу не був зареєстрований в органах ЗАГС. Чи потрібно подружжю після набрання чинності СК звертатися до органів РАЦС або їхній шлюб автоматично після 1 січня 2004 р. вважається розірваним, бо новий закон пов'яже розірвання шлюбу саме з рішенням суду, а не реєстрацією його в органах РАЦС?

З аналізу норм сімейного законодавства можна зробити висновок про те, що в даному випадку має місце ультраактивна форма дії закону в часі. До відносин, що виникли, необхідно застосовувати ст. 44 КпШС навіть після 1 січня 2004 р. Це означає таке. Якщо суд ухвалив рішення про розірвання шлюбу, яке набрало чинності до 1 січня 2004 р., то сторони мають діяти за правилами КпШС і після набрання чинності СК. Коли сторони зверталися до суду з позовом про розірвання шлюбу і суд ухвалював відповідне рішення, він пояснював сторонам, що до моменту реєстрації розлучення в органах ЗАГС їх шлюб ще не вважається розірваним. З урахуванням цього сторони і діяли. Якщо вони не знайшли підстав для звернення до органу ЗАГС, то це може свідчити про їх бажання зберегти свій шлюб.

В іншому випадку виникають питання, на які важко відповісти. Уявімо собі таку ситуацію. Суд ухвалив рішення про розірвання шлюбу у 1998 р. Подружжя не зверталосся за розлученням до органів ЗАГС. Лише в 2005 р. до органів РАЦС звернулася дружина, яка бажає оформити розірвання шлюбу. Якщо вважати, що тут діють норми СК, то виникає питання: з якого моменту шлюб вважатиметься розірваним? З часу набрання чинності рішенням суду, як цього вимагає СК? Однак це немож-

ливо. Шлюб розірвано судом у 1998 р., а норми СК не мають зворотної дії і не можуть регулювати відносини, що виникли до 1 січня 2004 р. Не можна пов'язати момент розірвання шлюбу і з часом набрання чинності СК (1 січня 2004 р.), бо при цьому неясно, які норми регулюватимуть відносини подружжя, що існували з часу набрання чинності рішенням суду (1998 р.) до набрання чинності СК. Очевидно, що вихід тут один: у разі набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу до 1 січня 2004 р. (до початку дії СК) відносини, що виникли, регулюються нормами КпШС. При цьому сторони мають зареєструвати розлучення у державному відділі РАЦС відповідно до вимог ст. 44 КпШС незалежно від часу їх звернення. При цьому орган РАЦС не повинен виносити постанову про розірвання шлюбу, як це передбачається новими правилами реєстрації актів цивільного стану, а здійснити реєстрацію розірвання шлюбу, як це передбачалося нормами старого законодавства.

3. Розглядаючи правила щодо дії норм сімейного законодавства у часі, не можна оминати питання *про зворотню силу закону*. Відомо, що в деяких випадках новий закон може поширюватися на відносини, які виникли до набрання ним чинності і продовжують існувати після цього. Така ретроактивна (зворотна) дія норми можлива за певних обставин. Конституційний Суд України у своєму рішенні підкреслив, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Цей принцип закріплено у ч. 1 ст. 58 Конституції України. Водночас Конституція передбачає їх зворотню дію в часі у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують юридичну відповідальність особи, що є загально визнаним принципом права.

Основний напрямок такого правила не викликає сумнівів — це захист прав та інтересів особи, до якої не можуть бути застосовані засоби, які б збільшували її відповідальність, якщо вона вже була визначена. У зв'язку з цим Конституційний Суд підкреслив, що «відповідальність можлива лише за наявності в законі чи іншому нормативно-правовому акті визначення правопорушення, за яке така юридична відповідальність особи передбачена, і яка може реалізовуватись у формі примусу зі сторони уповноваженого державою органу».

В ЦК правило ст. 58 Конституції повторюється майже дослівно. В ч. 2 ст. 5 ЦК зазначено, що акт цивільного законодавства не має зворотної дії у часі, крім випадків, коли він пом'якшує або скасовує цивільну відповідальність особи. Можна повністю погодитися з думкою Н. Кузнецової, що «таке механічне запозичення конституційної норми не можна визнати вдалим, оскільки вона більшою мірою розрахована на застосування інституту кримінальної та адміністративної або іншої

публічної відповідальності»¹. Що ж до відносин приватного права, то їх специфіка є настільки значною, що правило стосовно зворотної сили закону мало б формулюватися інакше. Якщо пом'якшення відповідальності в публічній сфері стосується відносин особи та держави, то пом'якшення відповідальності в приватному праві — це в першу чергу зменшення відповідальності боржника перед кредитором, що у більшості випадків означатиме порушення прав останнього.

Якщо ж новий закон, навпаки, розширює можливості особи в приватній сфері, надає їй додаткові особисті або майнові цивільні права, то він може мати зворотну силу і впливати на ті відносини, що виникли до набрання ним чинності. Це можливо лише за наявності прямої вказівки на це в самому законі. Відомо, що ЦК передбачає такі випадки. Так, в п. 8 Прикінцевих та перехідних положень ЦК зазначено, що правила про набувальну давність поширюються також на випадки, коли володіння майном почалося за три роки до набрання ним чинності. Виключити можливість застосування принципу зворотної дії стосовно сімейних відносин також немає підстав. Наприклад, можна припустити, що норми СК будуть змінені таким чином, що діти певного віку набуватимуть право на одержання відповідних грошових сум від держави додатково до сум аліментів. Немає заборон для надання такій нормі зворотної сили і поширення її щодо дітей, які народилися, наприклад, за три роки до набрання чинності новим законом.

Переводячи теоретичні міркування у практичну площину, можна запропонувати внесення до СК статті, яка б встановлювала загальні правила дії сімейно-правових норм у часі.

Стаття 7¹ СК України

1. Норми сімейного законодавства діють у часі негайно.

1) Сімейний кодекс України застосовується до сімейних відносин, що виникли після набрання ним чинності;

2) щодо сімейних відносин, які виникли до набрання чинності

Сімейним кодексом України, положення цього Кодексу застосовуються до тих прав і обов'язків, що виникли після набрання ним чинності;

3) щодо сімейних відносин, які виникли до набрання чинності Сімейним кодексом України, положення цього Кодексу застосовуються до

¹ Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. – 2-е вид., перероб. і доп. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К., 2006. – Т. 1. – С. 21.

тих прав і обов'язків, що продовжують існувати після набрання ним чинності.

2. У випадках, прямо передбачених законом, норми сімейного законодавства можуть регулювати сімейні відносини, що виникли на їх підставі, і після набрання чинності новим нормативним актом.

3. Норми сімейного законодавства не мають зворотної дії у часі, крім випадків, коли вони збільшують обсяг прав учасників сімейних відносин і якщо це прямо передбачено законом.

Надійшла до редколегії 14. 08. 06

І. Пучковська, доцент НЮА України

Щодо визначення характерних ознак і функцій видів забезпечення виконання зобов'язання

Питання щодо визначення того, які ж правові інструменти можуть бути віднесені до видів забезпечення виконання зобов'язання і відповідно використані сторонами договірною зобов'язання з метою забезпечення його виконання, не є простим. Проблема полягає в тому, що в законодавстві відсутня легальна дефініція виду забезпечення виконання зобов'язання, а законодавець, назвавши неустойку, поруку, заставу, гарантію, завдаток та притримання як види забезпечення виконання зобов'язань, залишив перелік цих видів відкритим.

Дослідники схильні розглядати види забезпечення виконання зобов'язань як заходи майнові, попередні, спеціальні, додаткові, акцесорні, встановлені на випадок невиконання зобов'язання, такі, що виконують функції стимулювання боржника до виконання зобов'язання та захисту прав кредитора на випадок невиконання зобов'язання боржником¹. У

¹ Див.: Цивільне право України: Підручник: У 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін.; За заг. ред В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. – К., 2004. – Т. 2. – С. 31–33; Цивільне право України: Підручник: У 2 кн. / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К., 2002. – С. 659–66; Гонгало Б. М. Учение об обеспечении обязательств. – М., 2002. – С. 22; Хохлов В. А. Обеспечение исполнения обязательств: Учеб. пособ. – Самара, 1997. – С. 4; Йоффе О. С. Избранные труды: В 4 т. – Т. III: Обязательственное право. – СПб., 2004. – С. 201–202; Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. – Изд. 3-е, стереотип. – М., 2001. – С. 480–481 та ін.